

Miejscowości

Brzeziny

Brzeziny swoją nazwę zawdzięczają przewadze brzoź w zalesionych terenach. Początkowo był tu folwark - dworek, wyłoniony z dóbr przegalińskich dla potomnych z rodu Przegalińskich i Zaranków. Później pojawiły się zagrody włościan. Na początku XIX wieku wieś ta jest wymieniana jako miejscowość parafii unickiej w Przegalinach. W 1880 roku wieś liczyła 14 zagród i 70 mieszkańców. W tym czasie, razem z Przegalinami wraz z Przegalinami Małymi, Komarówką, Wólką i Żulinkami należała do gminy Żelazna, której siedzibę karnie zabrano z Przegalin.

Przed I wojną światową, we wsi były 24 domostwa i 90 mieszkańców. Od 1929 roku, po przeniesieniu siedziby gminy do Komarówki, bo po 1905 roku siedzibę gminy ponownie przeniesiono z Żelizny do Przegalin, wieś jest w granicach komarowskiej gminy, a przejściowo tylko, w latach 1955 - 1969 w granicach gminy Przegaliny Duże. Na dzień dzisiejszy wieś liczy sobie 34 posesje ze 124 mieszkańcami, którzy poza rolnictwem zajmują się hodowlą trzody i drobiu na skalę przemysłową. Mieszkańcy prowadzą także wielohektarowe sady.

Wieś ma estetyczny wygląd i uchodzi za najbogatszą w gminie.

Brzozowy Kąt

Podobnie jak Brzeziny wieś otrzymała swoją nazwę od przewagi brzoź w drzewostanie terenu. Nazwa pojawiła się dopiero w XIX wieku.

Na dzisiejszym obszarze Brzozowego Kąta z dawien dawna funkcjonowały folwarki na Kroczkach i Zaosinach (dziś Zalisie) oraz przysiółek Olszówka, przy którym usadowiła się arenda, na skrzyżowaniu dróg (w okolicach dzisiejszej szkoły) gdzie w kątach przy tych rozstajnych drogach osiedlała się ludność, podobno wędrowna - cyganie.

Tak czy inaczej, w XIX wieku sioło „Bierozowyj Kut” zaczęło spinać pobliskie folwarki z przyległościami.

W 1880 roku wieś liczyła 67 domostw i 284 mieszkańców. Otrzymała rangę gminy z siedzibą w Wiskach, co trwało aż do 1969 roku. Brzozowska gmina często określana jako „Wiskowska” ze względu na jej siedzibę, liczyła 8 sołectw, t.j.: Brzozowy Kąt, Walinna, Woroniec, Derewiczna, Gradowiec, Planta, Rudno i Wiski.

Rozwój wsi przypada na lata 70-te. Dziś jest to wieś schludna i w miarę zasobna. Liczy 132 domostwa i 436 mieszkańców. Ma jednostkę OSP i własną Szkołę Podstawową.

Derewiczna

Wieś z tradycjami oraz odległą przeszłością i ludnością prześladowaną za wierność kościołowi unickiemu z parafią w Rudnie.

W XIX wieku był tu folwark, a w pobliżu drugi na tzw. Drahalu, w sąsiedztwie ossowskiej Kozłówki.

W 1880 roku wieś liczyła 94 domostwa i około 600 mieszkańców. Od zarania wieś wchodziła w skład sołectw gminy Brzozowy Kąt z siedzibą w Wiskach.

Od 1969 roku stanowi czołową i zasobną wieś w strukturze Komarowskiej gminy, z prężną OSP i domem kultury.

Dzisiaj wieś liczy 175 domostw i 606 mieszkańców.

Kolembrody

Pewne wzmianki o tej miejscowości sięgają XVII wieku, kiedy to Jan III Sobieski wędrował na szlaku litewskim, przy którym już leżały „Królewskie Brody” lub „Królów Bród” – nazwa z 1827 r., pamiętające czasy Jagiellońskie. W lesie Sumierz odbywały się słynne misje, które w 1905 roku gromadziły liczne rzesze Unitów.

Początkowo wieś i folwark z „unicką świątynią” przekształconą w cerkiew prawosławną. Od 1919 roku stała się parafią rzymsko-katolicką.

W 1880 roku wieś liczy 621 mieszkańców w 70 domostwach.

Od 1929 roku wieś wchodziła w skład gminy Komarówka Podlaska.

Dziś jest wsią przeciętną i jak inne – z oznakami starzenia się. Ma własną Szkołę Podstawową, swoją OSP, a także zacną i zabytkową świątynię wraz z dzwonnica i słynnym z cudów wizerunkiem NMP w obrazie Matki Boskiej Kolembrodzkiej.

Obecnie wieś zamieszkuje 538 mieszkańców w 183 domostwach.

W ostatnich dniach grudnia 2008 roku w Kolembrodach otwarto [Warsztaty Terapii Zajęciowej](#) dla osób niepełnosprawnych. Jest to jedyna placówka tego typu w powiecie radzyńskim. Mieści się ona w części pomieszczeń Szkoły Podstawowej w Kolembrodach. Pomoc znalazło w niej około 30 osób. Na zajęcia uczęszczają mieszkańcy gmin Komarówka Podlaska i Wołyń. Zajęcia finansuje Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Komarówka Podlaska

Początkowo było to małe miasteczko, prywatnie założone przez ród Kierdejów w XVI wieku. Swoje dole i niedole przechodziła zleźnie od wzlotów i upadków tego regionu.

Odnotować wypada, że pod koniec XVIII wieku zbudowano tu katolicką świątynię drewnianą pw. św. Wawrzyńca, w połowie XIX wieku – murowaną pw. św. Apostołów Piotra i Pawła, a wreszcie na początku XX wieku wzniesiono nowoczesną, neogotycką, bazylikową świątynię pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa. Przez ten okres – prawie od zarania – funkcjonowała tu parafia obrządku „łacińskiego”, a zacnymi i zasłużonymi jej duszpasterzami byli w XIX wieku ks. Julian Kryński i ks. Jan Rudnicki w I-ej połowie XX wieku. Temu ostatniemu Komarówka zawdzięcza obecny kształt i znaczenia jako parafii i siedziby gminy. Od 2001 roku parafia jest siedzibą dekanatu.

W przeszłości Komarówka zwała się początkowo Kierdejówką, Komarowem Starym i Komarówką, by od 1946 roku stać się oficjalnie Komarówką Podlaską.

Należy odnotować, że od początku jej istnienia osiedlała się w niej ludność wyznania Mojżeszowego, która w okresie międzywojennym przekraczała 50% populacji osady.

Po wojnie – już w 1944 roku powstało pierwsze w kraju LO, otwierając swoje podwoje dla młodzieży chłopskiej, w czasie gdy wschodni front stanął na linii Wisły.

Dziś osada jest w stałym rozwoju, ma 3 szkoły, 2 filialne banki spółdzielcze, osiedla mieszkaniowe, ponad 1300 mieszkańców i blisko 300 domostw.

Przegaliny Duże

Pierwotnie „Prohaliny Wielikije”, później Przegaliny Wielkie, a od 1946 roku Przegaliny Duże, to najstarsza wieś w gminie.

Pierwsze wzmianki pisemne sięgające końca XV w. związane są z rodami Przegalińskich i Zaranków. Wieś wraz z sąsiednimi miejscowościami należała do klucza dóbr wońskich (Wohynia).

Od niepamiętnych lat była tu cerkiew i parafia unicka, pod koniec XIX w. przekształcona w cerkiew prawosławną, a od 1919 r. stała się świątynią i parafią łańską. Przegaliny były też siedzibą gminy do której należały: Przegaliny, Przegaliny Małe, Komarówka, Ossowa, Wólka Komarowska i Żelazna oraz folwarki na Sajbudach i Martynowie i przejściowo Kolembrody. Karnie siedzibę gminy z Przegalin do Żelazny przeniesiono za opór rusyfikacji oraz przechodzenia na wiarę starocerkiewną. Od 1929 r. siedzibę gminy z Przegalin Dużych przeniesiono do Komarówki, co stało się za przyczyną ks. Rudnickiego i dziedzica Przegalin oraz miejscowej ludności żydowskiej.

Dziś wieś może poszczycić się odnowioną świątynią, okazałą remizą i jako taką zasobnością.

Dawnym dziedzicem Przegalin był przybyły z Litwy znany pisarz epoki baroku **Stanisław Samuel Szemiot**, który zmarł w 1694 r. Pozostało po nim m.in. niewielkie dzieło: kronika pielgrzymki na Jasną Górę. Opisano w niej, że w połowie XVII wieku z Przegalin furmankami wyruszyła grupa ludzi

pod przewodnictwem swojego dziedzica na Jasną Górę. Była to jedna z pierwszych pielgrzymek z Podlasia —.

Nie dbacie na to, Polacy, nie dbacie,
Że w ostatecznej toni zasiadacie.
Patrzecie, jako z tak pozornego ciała
Polskiej tylko cień i mara została.

Żaloszny widok: Moskal z jednej strony
Zabrał niemałą częśćkę od Korony,
A z drugiej Turczyn tak srogo wojuje,
Że mu Podole z Kamieńcem hołduje.
Jęczy w kajdanach ciężkich Ukraina,
Prosi o prętką pomstę z poganina.

Przegaliny Małe

Wieś ta przed wiekami, zanim przypadła rodom Przegalińskich i Zaranków, znajdowała się w rękach licznej, drobnej szlachty, podobnie jak Brzeziny i Przegaliny Duże oraz jak te ostatnie, należała do klucza dóbr wojskich.

Jak ustalono w 1880 roku było tu wiele domostw, bo zaledwie 28 i 120 mieszkańców, głównie potomków drobnych rodów szlacheckich, do dziś pielęgnujących swoje heraldyczne pochodzenie.

W latach 1955-1969 była siedzibą gminy Przegaliny Duże i zawsze leżała w granicach przegalińskiej parafii.

Położona na gruntach lekkich i zalesionych, należy do wsi przeciętnych, niezbyt bogatych, ale z chlubnymi tradycjami.

Walinna

Położona przy historycznym trakcie: Parczew - Rudno - Kolembrody - Łomazy - Biała Podlaska, podobnie jak Kolembrody, należy do najstarszych miejscowości w gminie. Opisywana w pamiętnikach Reymonta i jezuita (Ojca Urbana) była ostoją unitów.

W 1827 r. należała do parafii unickiej w Kolembrodach, z czasem do Komarówki.

W 1880 r. liczyła 60 domostw i 418 mieszkańców. Dziś należy do prężniejszych miejscowości, w której jest nowa murowana kaplica, szkoła, 2 sklepy i OSP z murowaną remizą.

W przeszłości Walinnę od Wisiek dzielił duży folwark, którego właściciele ufundowali kaplicę w tzw. Starej Wsi. Kaplica stoi dziś i jest świadectwem wiary, uczciwości i pracowitości mieszkańców wsi.

Obecnie Walinna liczy 110 domostw i 384 mieszkańców.

Wisłki

Wisłki, podobnie jak Walinna i Kolembrody, leżą przy tym samym dukcie litewskim z Parczewa do Białej Podlaskiej.

Folwark i wieś Wisłki posiadały urodzajne ziemie więc nic dziwnego, że w miejscowości tej brakowało miejsca na las.

W przeszłości mieszkańcy Wisłki wyznawali po części wiarę obrządku łacińskiego, a po części przynależeli do rudeńskiej parafii unickiej.

Prześladowania za wiarę, zwłaszcza unitów, sprawiły, że po ukazie tolerancyjnym w 1905 roku, wszyscy mieszkańcy Wisłki zadeklarowali przynależność do wiary rzymsko-katolickiej.

Przez wiele lat Wisłki były siedzibą władzy gminnej, co trwało nieprzerwanie do 1964 roku, kiedy to mniejsze gminy były zastępowane silniejszymi i w rezultacie zostały przypisane do Komarówki Podlaskiej wraz z pozostałymi wsiami gminy Brzozowy Kąt z wyjątkiem Rudna i Planty.

Wieś należy do schludnych i zasobnych miejscowości, a jej mieszkańcy od dawien dawna cieszą się uznaniem za swoją pracowitość, której zawdzięczają ładne zabudowania i nową okazałą remizę OSP.

W Wisłkach obecnie zamieszkuje 328 mieszkańców w 87 domostwach.

Woroniec

Wieś od lat związana z Brzozowym Kątem, z którym wątki administracyjne na Olszówce i Zalisiu łączyła, a zarazem dzieliła podległość folwarkom. W przeszłości istniały liczne konflikty, które przechodziły z pokolenia na pokolenie, przybierając niekiedy formę licznych bijatyk pomiędzy pastuchami z obu wiosek.

Wieś przez wiele lat należała do parafii unickiej w Kolembrodach, dopiero od 1827 roku przypisano ją do komarowskiej parafii rzymsko-katolickiej. W 1889 roku liczyła 35 domostw i około 220 mieszkańców. Przez wiele lat wieś ta przypisana była do gminy Brzozowy Kąt z siedzibą w Wisłkach, by w 1964 roku zasilić obecną gminę Komarówka Podlaska.

Jako wieś należy do przeciętnych miejscowości i swój rozwój zawdzięcza czasom „gierkowskim” i pracowitości mieszkańców. Ma też swój sklep, świetlicę wiejską i remizę OSP.

W 64 domostwach zamieszkuje obecnie 158 mieszkańców.

Wólka Komarowska

Wólka Komarowska, początkowo zwana Wołą Komarowską, była i jest związana z parafią w Komarówce.

Należała do dóbr Przegalińskich, co trwało do I wojny światowej. Z Przegalinami dzielił ją folwark na Żulinkach i Martynowie, ale bezpośrednia bliskość do Komarówki sprawiła, że ludność tej wsi była w większości wyznania katolickiego, zwłaszcza, że dziedzic na folwarku przyległym w Wiskach był również tego wyznania. Wielu włościan z Wólki szukało ratunku i wsparcia, co zaowocowało nowymi osiedleniami na kolonii potocznie zwanej „Tululu”.

Wieś posiada duże połacie leśne, a jej historia, głównie z lat czterdziestych XX w., jest związana z lasami, w których działała dobrze zorganizowana partyzantka.

Dzisiejsze losy wsi nie odbiegają od aktualnej przeciętności, ale jej mieszkańcy z nadzieją patrzą w przyszłość.

Żelizna

Żelizna była pod koniec XIX wieku siedzibą gminy do której należały Przegaliny Wielkie i Małe, Brzeziny, Komarówka i Żulinki oraz zmiennie Kolembrody i Ossowa. Początkowo w obrębie wsi istniały dwa folwarki - na Sajbudach i we wsi, później Sajbudy padły i pozostał dworek we wsi - dziś Szkoła Podstawowa.

Wieś u swych początków należała do parafii przegalińskiej, później przeszła do Kolembrod.

Posiadała gorzelnię, młyn parowy, tartak, wiatrak i cegielnię, które niewiele odbiegały od podobnych i zadbanych w dobrach Przegalin.

Włości Żelizny złączone były z dobrami Pustoszy, Kozłów, Kolembród oraz Przegalin. W 1895 roku Żeliznę odłączono od Pustoszy i Kolembrod, a wcześniej od Żulinek i Przegalin, tworząc Martynów.

W 1889 roku wieś Żelizna (stara wieś) liczyła 43 domy i 383 mieszkańców. Pozostałe dzieje wsi związane są z gminą Komarówka Podlaska.

Żulinki

Żulinki to folwark oraz przyległe domostwa. W 1872 r. dobra Żulinek oddzielono od majątku przegalińskiego.

W 1880 roku Żulinki liczyły 13 budynków. W 1920 r. było ich już 24. Wypada uznać, że Żulinki to wieś leżąca na trakcie Parczew - Międzyrzec Podlaski, gdzie z dawien dawna była karczma przydrożna i niewielki folwark wokół którego osiadła włościańska ludność.

Obszar wsi stanowią liche grunty o niskich klasach bonitacyjnych, dlatego też ponad 50% wsi

stanowią lasy.